

ПЕТИЯТ КОНГРЕС НА МАЛК

От 11 до 16 април т. г. в София се състоя V конгрес на Международната асоциация на литературните критици, в който взеха участие делегати и гости от почти всички европейски страни, САЩ, Япония, Монголия. Работата на този висок международен форум протече под знака на борбата за мир, културно сътрудничество и социален прогрес, за претворяване в живота на духа на Хелзинки и като естествено, макар и по-скромно по мащаби продължение на Международната среща на писателите през юни 1977 г., както изтъкнаха редица делегати. Двете основни теми на разискванията — „Литературната критика и опознаването на културите“ и „Критерии за шедьовър“ — бяха разгледани именно в аспекта на отговорността на творците в съвременния свят, където мирът и международното сътрудничество са единствената възможна алтернатива на атомния апокалипсис. В своето приветствие до участниците в V конгрес на МАЛК др. Тодор Живков подчерта:

„Въпросите, които вие ще разисквате, освен специфичната си страна имат и голямо обществено значение. И това се отнася не само за ролята на литературната критика за сближаване на литературите и културите, но и за един такъв на пръв поглед тясно специален въпрос, какъвто е критерият за шедьовър. Защото литературнокритическата дейност е поемане на отговорност не само пред литературата, но и пред човека и обществото. А главната отговорност, която всички ние, живущите на тази земя и в тази щастлива и тревожна епоха, носим, е отговорността за съществуването на човечеството. Аз не зная дали неутронната бомба ще унищожи или ще „пошади“ книгите в библиотеките и домовете на обезлюдените градове. Но нима може да има живи книги там, където няма живи хора? И нима може да има друго сближение на литературите и културите освен сближението, което се извършва в ума и душата на мислещия, чувстващия, стремящия се към усъвършенстване на обществото и себе си човек?

Ние сме убедени, че миролюбивите и прогресивни сили в света ще съумеят да обуздаят войнолюбците и ще наложат волята на милионите да живеят в мир.

Ние сме убедени, че както винаги в решителни и съдбоносни за човечеството дни, така и сега творците на литературата няма да се отклонят от своя дълг и се надяваме, че Петият конгрес на международната асоциация на литературните критици ще бъде принос към укрепването на мира и разбирателството в името на човешкия прогрес.“

Тази увереност във високохуманните и миролюбивите пориви, които вдъхновяват както участниците във форума на литературните критици, така и всички прогресивни творци от цял свят, прозвуча и във встъпителното слово на акад. Пантелей Зарев, председател на СБП, и в словото на Робер Андре (Франция), председател на МАЛК, с които бе открито първото заседание на конгреса. В тридневната работа взеха участие с изказвания 34 участници от всички страни,

изпратили свои представители на V конгрес на МАЛК; състояха се и разискванията по отделните изказвания.

Макар програмата да предвиждаше две основни теми — „Ролята на критиката за взаимното опознаване на културите“ и „Критерии за шедьовър“ — в много от изказванията пролича косвената, но несъмнена връзка, която ги обединява. Защото именно шедьоврите на дадена литература са най-добрите духовни посланици, които свързват народите и културите, а може би главната задача на литературната критика е да съдейства за установяването и укрепването на тези връзки.

В обсъжданията на двете основни теми бяха разкрити различни техни аспекти, показани бяха специфичните нюанси, идващи от литературните традиции и настоящия момент в различните страни. Оживени бяха разискванията по първата тема — „Ролята на критиката за взаимното опознаване на културите“. В изказването си (с което се откри първото работно заседание) Ангел Тодоров подчерта традициите на българската критика в представянето на чуждестранните литератури пред нашия читател — традиция, маркирана от такива крупни учени като Ив. Шишманов, д-р Кръстев, Б. Пенев, М. Арнаудов и др. Едме де ла Рашфуко (Франция) говори за ползата от съвместното изучаване на литературите, показана нагледно от успехите на сравнителното литературознание, както и взаимното обогатяване при контактите между различните култури, давайки за пример влиянието на руската класическа литература от XIX в. върху френската литература. Жермен Мамалаки (Гърция) се спира върху възможностите и перспективите на критиката за по-дейно участие в обществен живот, в международния културен обмен, отбелязвайки, че ако критиците приемат повече ролята на пазители, отколкото на съдници в литературата, това ще ги издигне до мястото на апостолите на разбирателството и мира. В своето изказване Ефрем Каранфилов подчерта силата на писателското слово, което доказва, че и в нашата епоха стрелата на Аполон все още може да пронизва петата на грубата Ахилова сила, на омразата и разразената войнственост; че излъчванията на благородство, хуманизъм и човеколюбие, които струят от най-хубавите творби на световната литература, са по-силни от смъртоносните излъчвания на атомната бомба — и именно това обуславя голямата отговорност на твореца и литературния критик в наше време. Александър Овчаренко (СССР) анализира сложния процес на взаимодействия, взаимоприетелване и взаимоотласкване, взаимовлияние и взаимообогатяване между отделните литератури (и в по-широк аспект — култури), давайки конкретни примери от развитието на многонационалната съветска литература. Бегзийн Явуухулан (Монголия) говори за развитието на монголската литература и критика, за задачите, които стоят пред тях понастоящем, както и за широката дейност за представяне на най-доброто от световните литератури на монголския читател, разгърната в Монголия. Джордже Ивашку (Румъния) разглежда развитието на румънската литературна критика в светлината на историята на Румъния, на смяната на отделните литературни и идеологически направления, на контактите с чуждите литератури, отбелязвайки, че обогатяването на съвременната румънска критика води към един синтетичен етап, в който взаимодействието между литературна история, теория и критика — без това да означава пренебрегване на спецификата им — е все по-подчертано и ползотворно. Шандор Коцкаш (Унгария) говори за усилията на литературните критици да бъдат посредници между различните култури — усилия, които за жалост все още срещат пречки от социално, политическо и идеологическо естество; именно в преодоляването на преградите, създавани от силите, които са против мира и културното сътрудничество между народите, е най-важната задача на литературната критика. Ришард Матушевски (Полша) разглежда въпроса за запознаването с най-добрите творби на световната литература от гледна точка на необходимостта те да бъдат представяни със

задълбочен критически коментар пред чуждата публика, давайки за пример дейността на големия полски критик и писател Тадеуш Бой-Желенски в началото на XX в. „Превод и критика“ бе темата на изказването на **Ясинто до Прадо Куелло (Португалия)**, който изтъкна сходното в работата на критика и преводача, доколкото всеки превод се предхожда от критически анализ на творбата, която предстои да бъде пресътворена на друг език; от друга страна, преводните творби също се включват в литературния процес и са обект за осмисляне от страна на критиката. **Дора Габе** говори за голямата роля на детската литература при формирането на младия човек и за произтичащата от това отговорност на критика, посветил вниманието си на литературата за деца и юноши. **Александър Михайлов (СССР)** подчерта отговорността на литературните критици и важната им роля в културното общуване, доколкото критиката изтъква нравствено-естетическите ценности както на националната си литература, така и на преводните творби. Той изтъкна, че работата на конгреса е до голяма степен продължение на Международната среща на писателите през юни м. г., защото мирът е първото и най-важното условие за плодотворно културно сътрудничество. **Кеньи Шимицу (Япония)** говори за хуманизма като основа на голямата, непреходна литература, за неразривната връзка между литературата и критиката, от една страна, и проблемите на обществото, от друга. Защото творецът може да изпълни своя дълг само ако създава произведения, утвърждаващи справедливостта, знанието и свободата, а критикът — като популяризира такива творби. **Пиер Гамара (Франция)** се спира на работата на възглавяваното от него списание „Европа“ като практически принос за културното сътрудничество между народите, в духа на традицията, завещана от неговия основател Ромен Ролан. Той се спира и на въпроса за отговорността на писателя в наше време като воин на хуманизма и прогреса. **Филип Боноски (САЩ)** наблегна на необходимостта критиката, когато пише за преводни произведения, да познава детайлно културните традиции и развитието на обществото в страната, където са написани преводните творби. Той разгледа развитието на прогресивната американска литература и критика в тясна връзка с културните и обществено-политическите условия в САЩ. **Иван Цветков** подчерта важността на критиката като основен елемент в постоянното взаимодействие между националните литератури и култури, което води до тяхното взаимобогащаване, като илюстрира мисълта си с много примери от развитието на българската литература в края на XIX и началото на XX в. **Менгений Чимид (Монголия)** разказа за работата по превеждането на шедьоврите на световната литература, довела до динамично и ползотворно взаимодействие на съвременната монголска литература със световната култура. **Антонио Бланк (Испания)** говори за културния плурализъм, в смисъл на множествеността на качествено различни национални литератури и култури, както и за необходимостта да се преодолее окончателно европоцентризмът, водещ до подценяване на творчеството на т. нар. „малки“ народи. **Юрий Бондарев (СССР)** сподели, че ако литературата е отношението на твореца към живота, то критиката е литература за литературата, която също трябва да формира отношение към живота и съзнание за него. Именно в това се състои, подчерта той, неразривната връзка между литература и критика.

Дори беглит поглед върху изказванията на участниците в конгреса показва голямата значимост на проблема за ролята на критиката в общуването между народите; многообразните аспекти, които бяха намерени от изказващите се; ползната и многостранна взаимна информация за специфичните за всяка национална литература пътища на развитие и задачи в настоящия момент. . . А като обединителна нишка през всички изказвания минава съзнанието за отговорността на критиката в съвременния свят, за необходимостта тя да бъде оръжие в борбата за мир, културно сътрудничество и социален прогрес,

Не по-малко оживени бяха разискванията и по другата тема на конгреса — „Критерии за шедьовър“. **Алфред Керн (Франция)** изтъкна, че критериите за определяне на една творба като шедьовър са исторически обусловени, многообразни и дори понякога противоречиви. Той отбелязва, че в нашата епоха все по-голямо значение придобиват някои нови критерии, тясно свързани с променения начин на разпространението на творбите във времето на аудиовизуалната цивилизация. **Пенчо Данчев** изтъкна сложното съчетание от природна надареност, прогресивни възгледи и благоприятен исторически момент, което идентифицираме с понятието „гений“ и тясно свързаното с него, дори производно понятие „шедьовър“, илюстрирайки тезата си с живота и творчеството на Христо Ботев. **Мирия Болгар (Финландия)** разгледа различни аспекти на отношението време — шедьовър — екзистенциалното време, времето на замисъла и времето на осъществяването му (между които понякога може да има голям интервал), времето на възприемането на шедьовъра със свойствените за всяка епоха разбирания и естетически вкусове. **Музафер Уйгунер (Турция)** подчерта, че жизнеността на шедьовъра се дължи на едно основно качество — да подтиква читателя към добро и справедливост, да вдъхновява за борба срещу всяка форма на потисничество. Именно това според него е основният критерий за шедьовър — доколко той отразява борбата на прогресивните класи и освобождаването на човека. **Сесил Макуърд (Великобритания)** изтъкна, че литературният шедьовър е едновременно и нещо познато в непознатото, и непознато в познатото. Именно затова основна задача на литературния критик е да открива и изтъква забравените или останали в сянка шедьоври. **Чавдар Добрев** говори за реалните трудности при определяне критериите за шедьовър, защото именно в тях намират израз парадоксите на развитието на литературата в различните исторически периоди. Според него същностна черта на шедьовъра е способността не само да развива, но и качествено да променя ценностната система на публиката. **Жорж Еманюел Клансие (Франция)** разгледа някои по-стари и нови определения за шедьовър, като изтъкна времето като върховен съдник за качествата на дадено произведение. Той отбелязва, че една от основните задачи пред преводача и литературния критик е издирването и популяризирането на творби, останали незаслужено в забвение — особено по отношение на „малките литератури“, като даде пример със стиховете на Ботев и Вапцаров, станали достояние на френския читател благодарение на преводите на видни френски поети. **Татяна Кудрявцева (СССР)** посвети своето изказване на разликата между шедьовъра и бестселъра. Въпреки че се случва и шедьоври да се наредят сред бестселърите, отбелязва тя, все пак най-често бестселърът е произведение с откровено комерческа цел. И точно това смесване на понятията, т. е. на комерческите и естетически пълноценните творби, е една сериозна опасност, срещу която трябва да се бори критиката. **Савой Янош (Унгария)** сподели, че критерият за шедьовър е свързан с въпроса, за кого пише писателят — за себе си, за съвременниците си, за потомството или за всички тях. Защото шедьовърът е произведение, което доказва верността на последния отговор, преодолявайки границите между епохите и народите, въпреки че понякога шедьоврите на литературите на „малките“ народи са в неблагоприятно положение. **Робер Андре (Франция)** разказа един случай от своята практика на университетски преподавател, за да покаже колко неочаквани са понякога възприятията на читателите, дори когато ги дели само едно поколение. И все пак, отбелязва той, представите за художествена изящност, за естетическа съразмерност, за красота, за изящен стил, които в своята съвкупност определят шедьовъра, не са чужди на младото поколение. **Марио Лунатта (Италия)** отбелязва, че е необходимо да се разкрие общочовешката и съвременната значимост на шедьовъра, която често остава недостъпна под ореола на изключителност. Ролята на критика е именно в това — да социализира тези творби, да ги разглежда и обогатява,

доколкото му е възможно, с мислите и идеите на обществото и външето, в което живее. Павел Вежинов изтъкна, че шедевърът е творба, която чертае нови пътища в литературата с богатото си жизнено съдържание, пресътворено по законите на изкуството, с голямото си художествено майсторство. Клод де Прел (Франция) се спира на някои въпроси, свързани с откриването и популяризирането на шедевровете на хумористичната литература. Хана Хрзалова (ЧССР) подчерта, че художественото произведение е винаги свързано със своята съвременност; не по-малко необходимо е и критикът да бъде кръвно свързан с вълненията и тревогите на своето време, за да изпълни функцията си на посредник между читателя и великите творби. Акош Силаги (Унгария), солидаризирайки се с Т. Кудрявцева, се обяви против смесването на понятията „шедевър“ и „бестселър“. Според него причина за такова смесване е и критиката понякога, изтъквайки едностранчиво общодостъпността като основно качество на шедевъра.

Трудно е да се обобщи накратко съдържанието на оживения тридневен разговор, да се изтъкнат всички приноси моменти в многобройните изказвания, в оживените разисквания по тях. Необходимо е да се отбележи обаче, че те имат и пряко практическо значение — с оглед на проектираната „Златна библиотека“, в която ще бъдат включени най-добрите произведения на всички европейски народи. Ползотворността на проведения диалог бе изтъкната и от Александър Блок, представител на Юнеско, който поднесе приветствие към участниците в V конгрес на МАЛК от името на Юнеско и подчерта готовността на тази организация да сътрудничи в практическото осъществяване на тези идеи — създаване на „Златна библиотека“, издаване на ежегоден бюлетин на МАЛК, който да разглежда най-ярките творби, появили се във всяка национална литература, и пр.

Но ако трябва да подчертаем главното, което определя значението на V конгрес на МАЛК, то е безспорно в духа на разбирателство и искрена загриженост за мира и разведвяването в света — нещо, което направи от този професионален критически форум ярка демонстрация на желанието на писателите да следват духа на Хелзинки, своеобразно продължение на Международната среща от миналата година, когато творците на художественото слово дадоха своя глас в защита на мира и братството между народите.

Литературна мисъл